

YUKSAK HUQUQIY MADANIYAT – MAMLAKAT TARAQQIYOTI KAFOLATI

G`apparova Sevara Xikmatulla qizi

Qoraqalpoq davlat universiteti talabasi

“Qonun ustuvorligini ta`minlashda huquqiy madaniyatni yuksaltirish, fuqarolarni qonunga hurmat ruhida tarbiyalash muhim ahamiyat kasb etadi.”⁶

Shavkat Mirziyoyev

O`zbekiston demokratik huquqiy davlatni barpo etish va adolatli fuqarolik jamiyatini shakllantirish yo`lidan borib, jahon hamjamiyatida mustahkam o`rin egallab kelmoqda. Vatanimizning rivojlanishi va islohotlarning muvaffaqiyati ko`p jihatdan xalqning huquqiy madaniyati darajasiga bog`liqdir. “Yuksak huquqiy madaniyat - demokratik jamiyat poydevori hamda huquqiy tizim yetukligining ifodasidir. U jamiyatdagi turli xil hayotiy jarayonlarga faol ta`sir ko`rsatuvchi fuqarolarning, barcha ijtimoiy guruhlarining jipslashuviga ko`maklashuvchi, jamiyatning yaxlitligi hamda batartibligini ta`minlovchi va mustahkamlovchi omildir. Qonunni hurmat qilish huquqiy jamiyatning, siyosiy va huquqiy tizmlar samarali faoliyat ko`rsatishining asosiy talablaridan biri hisoblanadi” – deb ko`rsatiladi jamiyatda huquqiy madaniyatni yuksaltirish milliy dasturida⁷.

Huquqiy madaniyatni yuksaltirish mamlakatimiz o`z oldiga qo`ygan buyuk maqsadlarga erishishning eng zaruriy sharti hisoblanadi. Shu o`rinda, “Huquqiy madaniyat o`zi nima?” - degan savol paydo bo`lishi tabiiy albatta. Huquqiy madaniyat – umumiy madaniyatning ajralmas qismi bo`lib, kishilarning huquqiy bilim darajasi, huquqqa nisbatan ongli munosabati, huquqni hurmat qilishi va unga rioya qilishidir. Huquqiy madaniyat tushunchasi haqida juda ko`plab huquqshunos

⁶ Mirziyoyev Sh.M. “Qonun ustuvorligini va inson manfaatlarini ta`minlash – yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi.” -T., 2017. -10-bet.

⁷ O`zb.Res. Oliy Majlis Axborotnomasi.-T. 1997 y. № 23. 33-b

olimlar o`z huquqiy qarashlari va ta`riflarini keltirib o`tganlar. Rossiyalik taniqli huquqshunos A.Nikitin huquqiy madaniyatga ta`rif berib, uning mohiyatini ochib berar ekan, huquqiy madaniyat nima, u qanday bo`limlardan tashkil topganligini bilish uchun uni bino shaklida tasavvur qilishni taklif etadi va bu binoni uch qavatdan iborat deb ko`rsatadi. U binoning birinchi qavatiga huquqiy bilimlar va ulardan foydalana olishni joylashtiradi. Ikkinchi qavatga huquqqa bo`lgan munosabatni va nihoyat uchinchi qavatga esa huquqiy mazmunga ega bo`lgan vaziyatlarda shaxsning faoliyati va xulq-atvorini kiritadi. Har qanday bino singari, bu uyning ham poydevori mavjud bo`lib, uni axloqiy va mafkuraviy, siyosiy-huquqiy qarashlar, e`tiqodlar tashkil etishi ta`kidlaganlar. Huquqiy madaniyat nafaqat huquqiy bilimlarga ega bo`lish balki ularni hayotda amaliyotga qo`llashdir.

Davlatning huquqiy kamoloti mamlakat aholisining huquqiy savodxonlik darajasi bilan belgilanadi. Qolaversa, ijtimoiy faol va yuksak madaniyatli insonga xos bo`lgan fazilatlardan biri bu huquqiy bilim va huquqiy madaniyatga ega bo`lishidir. Shu o`rinda prezidentimiz Sh. Mirziyoyevning quyidagi fikrlarini keltirib o`tish joiz deb hisoblayman. “Biz qanchalik mukammal qonunlar yaratmaylik, qanday islohotlar o`tkazmaylik agar fuqarolarimizning huquqiy ongi va madaniyati yetarli bo`lmasa kutilgan natijaga erishish mushkul bo`ladi”.⁸ Haqiqatdan ham shunday, qachonki fuqarolarda huquqni anglash, uni tushunish mavjud bo`lsa, ularda mas`uliyat hissi ham rivojlanadi.

Har bir fuqaroga uning ongida nima yaxshi, nima yomon, nima mumkinu nima mumkin emasligini huquq va burch, halollik va poklik tushunchalarini odob-axloq normalariga tayangan holda tushuntirib borish hamda asosiy bosh qonunimiz hisolangan Konstitutsiyamizdagi eng muhim tamoyillarni ularga tushunarli tilda bolaligidan o`rgatib, ongiga singdirib borish ham aholining huquqiy savodxonlik darajasini oshishiga o`z samarasini beradi .

Bugungi kunda mamlakatimizda bo`layotgan o`zgarishlar tufayli jamiyatimiz salbiy illatlardan, qonunga bepisandlik hollaridan batamon qutulgan deb aytish qiyin albatta. Negaki , ayrim odamlar bu masalada beparvo va loqayd bo`lib qolishgan, olib

³ <https://president.uz> > list > view

borilayotgan islohotlar yo`lidagi eng katta to`siq ham aynan shu. Aksariyat fuqarolar davlat idoralaridan mas`uliyat talab qilishni yaxshi biladiyu, lekin o`zining jamiyat oldidagi, qonun oldidagi mas`uliyati va majburiyatini unutib qo`yadi. Xalqimizda bir maqol bor “Qars ikki qo`ldan chiqadi”. Shunday ekan Konstitutsiyamizda fuqarolarning huquqlari va erkinliklari bir qatorda ularning burch va majburiyatlari ham keltirilgan.

Huquqiy savodxonlikni aholi orasida keng yoyilishini ta`minlashda ommaviy axborot vositalarining roli juda muhim bo`lib bu borada huquqiy mavzudagi ko`rsatuvlarga e`tiborni kuchaytirish, aholi orasida eng dolzarb muommalarni nashriy sahifalarda, televideniya hamda radio eshittirishlarida tushuntirib borish lozim.

Mamlakatimizda inson huquqlari va manfaatlarini ta`minlash, ijtimoiy hayotni demokratlashtirish uchun shart - sharoitlar yaratish va huquqiy davlat asoslarini shakllantirish zaruratidan kelib chiqqan holda O`zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining 1997-yil 29-avgust 466-1 son qarori bilan tasdiqlangan “Jamiyatda huquqiy madaniyatni yuksaltirish milliy dasturi” qabul qilingan. Aynan ushbu dasturda huquqiy madaniyatni shakllantirish va yuksaltirish sohasidagi davlat siyosatining prinsiplari, shu maqsadga erishish yo`lidagi asosiy vazifalar, huquqiy madaniyatni shakllantirish bo`yicha davlat siyosatining ustuvor yo`nalishlari batafsil yoritib berilgan. President Sh.Mirziyoyev yuqoridagi dasturning tarixiy ahamiyatiga munosib baho berib, ayni vaqtda quyidagilarni ta`kidlaydi: “Yigirma yil avval bu borada qabul qilingan milliy dasturni yangidan ishlab chiqishni davrning o`zi taqozo etmoqda. Parlamentimiz jamiyatda huquqiy madaniyatni yuksaltirish bo`yicha yangi milliy dasturni yaratishga bosh-qosh bo`lishi maqsadga muvofiq, deb hisoblayman.”⁹ Shu maqsadda oradan ko`p vaqt o`tmasdan, 2019-yil 9-yanvarda “Jamiyatda huquqiy ong va huquqiy madaniyatni yuksaltirish tizimini takomillashtirish to`g`risida” gi president farmoni va ushbu farmon asosida “Jamiyatda huquqiy madaniyatni yuksaltirish konsepsiya” si qabul qilinadi. Konsepsiyaga alohida to`xtalib o`tadigan bo`lsak, konsepsiyaning asosiy maqsadi aholining barcha qatlamlari huquqiy

⁹ Sh.M. “Qonun ustuvorligini va inson manfaatlarini ta`minlash – yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi.” -T., 2017. -10-bet

savodxonlikka erishishi, mustahkam irodali, o`z huquqlarini biladigan va qonunlarni hurmat qiladigan, huquqiy bilimlarini kundalik hayotda qo`llay oladigan, faol fuqarolik pozitsiyasiga ega bo`lgan va huquqbuzarlikka nisbatan murosasiz munosabatda bo`ladigan fuqarolarni tarbiyalashning keng qamrovli muntazam tizimini yaratishdir.

Jamiyatda huquqiy madaniyatni shakllantirish va rag`batlantirishda quyidagilarga e`tibor berish muhimdir:

- mamlakatimizda huquqiy ta`lim va bilimlar targ`ibotini tubdan yaxshilash;
- qabul qilinayotgan har bir normativ- huquqiy hujjatlarni ijrochilarga yetkazish;
- aholini qabul qilinayotgan qonunlarning maqsadi, mazmun-mohiyatidan keng xabardor qilish;
- huquqiy bilimlarni oshirish maqsadida o`tkazilayotgan ko`rik-tanlovlarning sonini yanada oshirish;
- yuridik ta`limni takomillashtirish, shuningdek, yuridik kadrlarni tayyorlash va qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tizimini rivojlantirish;
- ommaviy axborot vositalarining huquqiy axborot bilan ta`minlashdagi rolini oshirish, huquqiy targ`ibotning innovatsion usullaridan keng foydalanish, shu jumladan, veb-texnologiyalarni qo`llashni kengaytirish;
- jamiyatda huquqiy ong va huquqiy madaniyatni yuksaltirishning ilmiy asoslarini chuqur tadqiq etish;

“Biz jamiyatda huquqiy ong va huquqiy madaniyatni yuksaltirish borasidagi ishlarimizni uzluksiz davom ettirishimiz lozim.” deb prezidentimiz “Huquqiy tarbiyani maktabgacha ta`lim tizimidan boshlashimiz, bu boradagi ilk ko`nikmalar ona allasi kabi farzandlarimiz qalbidan umrbod joy olishi darkor.”¹ ekanligini ta`kidlaydi. Prezidentimizni fikrlarini mantiqiy davomi sifatida ushbu “Yoshlikda olingan bilim – toshga o`yilgan naqsh kabidir” maqolini keltirish lozim deb hisoblayman. Darhaqiqat, yoshligidan boshlab o`z haq – huquqlarini, burch va vazifalarini to`g`ri anglab olgan farzand kelajakda har qanday vaziyatga, har qanday

masalaga o`zining huquqiy bahosini bera oladi. Huquq to`g`risidagi olgan bilimlarini amaliyotda qo`llashi orqali chinakam huquqiy madaniyatli shaxsga aylanadi. Mana shunday huquqiy madaniyatli shaxslarni voyaga yetkazishda avvalo, oilaning ro`li muhimdir. Bolalar uchun eng katta o`rnak bo`luvchi shaxs bu albatta ota-onasi hisoblanadi. Ota-ona o`z farzandiga tarbiya berishda qisman bo`lsada, huquq degan tushunchani tushuntirib borishi ham foydadan xoli emas. Navbatdagi bosqich, albatta, ta`lim-tarbiyaga bog`lanadi. Maktabgacha ta`lim tashkilotlarida tarbiyalanuvchilarga bolalar huquq va majburiyatlariga doir mashg`ulotlarni, odob-axloq qoidalari va huquqning ilk tushunchalarini o`rgatish; umumta`lim va o`rta maxsus, kasb-hunar ta`limi sohasida huquq fanidan olimpiadalar o`tkazish, tarbiyasi og`ir voyaga yetmaganlarga kuchaytirilgan huquqiy ta`lim berish va tarbiyalashga doir maxsus dasturlar ishlab chiqish ham ayni maqsadga muvofiq ishdur. Bu va boshqa huquqiy madaniyatni oshirishga qaratilgan maqsadlarni amalga oshirish Adliya vazirligi, Maktabgacha ta`lim vazirligi, Xalq ta`lim vazirligi hamda Oliy va o`rta maxsus ta`lim vazirligining asosiy vazifalari qilib belgilangan.

Xulosa qilib aytganda, fuqarolarimizning huquqiy madaniyati deganda – ularning huquqiy savodxonlik darajasi, qonunlarga bo`lgan hurmati, huquqiy normalarni ijro etish, hayotga tadbiq eta olish ko`nikmalaridir, huquqbuzarliklarga nisbatan murosasizlik, huquqiy faollik hamda tashabbuskorlik darajasi tushuniladi.

Zeroki, o`z huquq va majburiyatlarini, qonun va qoidalarni biladigan, ularni hurmat qiladigan fuqaro o`z huquqlaridan to`lalgicha foydalana oladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Mirziyoyev Sh. “Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta`minlash - yurt taraqqiyoti va xalq farovonligi garovi” - T.,2017. - 10 - bet
2. O`zb.Res. Oliy Majlis Axborotnomasi -T., 1997 y. № 23. 33-b